

GENT IN DE BEGINJAREN VAN DE UNIVERSITEIT

Verleden jaar vierde de Universiteit haar 175-jarig bestaan. Wij vermoeden dat slechts weinigen zich een juist beeld kunnen vormen van hoe het leven aan de Universiteit er uitzag toen ze slechts enkele honderden studenten telde (tegen meer dan 10.000 nu). Degene die het wel wist, omdat hij het allemaal meegemaakt heeft, was Georges Bergmann (1805-1893). U weet wel, de vader van Tony. Hij studeerde hier Rechten van 1823 tot 1828.

Toen hij reeds een 80-jarige was had hij het gelukkig idee zijn herinneringen aan het papier toe te vertrouwen.

Hij kwam een laatste maal naar Gent in 1892 bij de viering van het 75-jarig bestaan van onze Universiteit. Ook al weer meer dan een eeuw geleden. Deze 87-jarige "Deken der Hoogeschool" werd toen uitbundig verwelkomd en toegejuicht door professoren, studenten en oud-studenten.

Wij denken dat vele van onze lezers met belangstelling een fragment zullen lezen uit de "Gedenkschriften" van Vader Bergmann.

In de maand October van het jaar 1823 vertrok ik naar de Hoogeschool van Gent. Ik was genoegzaam in het Latijn gevorderd om aan het studieprogramma der Hoogeschool te kunnen voldoen. Men moet weten dat in dien tijd aan de Hoogeschool alles in het Latijn gebeurde; de lessen werden in het Latijn gegeven, de examens moesten in het Latijn afgelegd worden, en wanneer de professoren openbare redevoeringen hielden spraken zij Latijn.

Vooraleer tot de studie van het vak waartoe men zich voorbereidde aangenomen te worden, moest men een propaedeutisch examen of een examen in de filosofie afleggen.

Ons eerste werk was dus met de professoren der filosofie wier lessen wij gedurende een jaar moesten bijwonen, kennis te maken.

Die heeren ontvingen ons zeer vriendelijk en, tegen betaling van dertig Nederlandsche guldens voor elken cursus, schreven zij ons als leerlingen bij de faculteit der letteren in, en wij waren *cives academici*.

Ons tweede werk was een kwartier te gaan zoeken.

Ik vond er dadelijk een bij Monsieur Boddaert, winkelier in zaden en koopman in mostaard in de Veldstraat, bij wien nog vier andere studenten inwoonden. Maar het was niet alleen inwoon dien wij bij Monsieur Boddaert vonden; wij waren bij hem ook in den vollen kost.

Monsieur Boddaert had een mostaardhandmolen en gewoonlijk gingen wij 's namiddags den werkman in het malen van den mostaard behulpzaam zijn; evenals hij draaiden wij dan den molen. Dit was, verzekerde men ons, een geraadzaam middel voor de spijsvertering; maar met of zonder mostaardmolen verteerden wij de spijsen zeer goed; wij aten altijd als wolven en de magerste van ons allen at nog het meest, ofschoon hij nooit eene hand aan den mostaardmolen stak.

De professoren van de Faculteit der wijsbegeerte waren:

1° Professor Mahne, een Hollander, die den cursus der Romeinsche oudheden gaf. Hij droeg zijn lessen zeer klaar en methodisch voor en was in Holland als een *monstrum eruditionis* bekend.

2° Professor Raoul, een Franschman, was met de lessen der algemeene geschiedenis gelast. Hij bepaalde er zich bij de Latijnsche vertaling te geven van uittreksels uit een Fransch chronologisch werk. Zijn onderwijs was zeer gebrekkig en Raoul was de eerste om zulks te bekennen.

"Ik ben geen geschiedschrijver", zeide hij soms vertrouwelijk, "ik ben een Fransch literator".

En dat was hij ook in den volsten zin van het woord.

Bij de winteravonden opende hij kosteloos eenen leergang van Fransche letterkunde: hij bestudeerde alsdan eenige Fransche klassieken en wist dit zeer aantrekkelijk te maken. Soms ontving hij van jonge dichters naamloze stukken van hun maaksel, die de professor in de lessen voorlas, critiseerde, goedkeurde of afkeurde.

Zijn leergang over de Fransche letterkunde werd uit liefhebberij door de studenten uit alle vakken druk bezocht, ten verschille zijner lessen over de geschiedenis, waarin men slechts toehoorders tegen dank ontmoette.

3° Professor Rassmann, een Duitscher, was gelast met het onderwijs der logica. Het schijnt dat zijn lessen diep doordacht en doorgeleerd waren. Ik kan er mij niet bijzonder over uiten: evenals de meeste studenten van het eerste jaar, woonde ik de lessen bij, zonder mij veel moeite te geven om dezelve te verstaan.

De professoren Mahne, Raoul en Rassmann bepaalden er zich bij hunne lessen in het Latijn te dicteren, zonder er vele uitleggingen bij te voegen.

Wij hadden dan nog eenen vierden professor, de heer Garnier, die met de lessen over de hoogere mathesis gelast was. Hij was een Franschman en droeg zijne lessen in het Fransch voor. Deze werden slechts regelmatig bijgewoond door drie of vier studenten die zich tot de wetenschappelijke vakken voorbereidden. De andere studenten vergenoegden zich met twee- of driemaal in de maand naar de lessen van professor Garnier om te zien, maar dan droegen zij zorg op de eerste banken te gaan zitten om van den professor opgemerkt te worden. Overigens bekommerde hij er zich weinig over. Op den klokslag van het uur dat voor het beginnen zijner les was vastgesteld opende hij zijnen leergang zonder te zien of er toehoorders in de zaal tegenwoordig waren; na het verloopen van het uur sloeg hij zijne boeken toe en vertrok.

Ondanks zijn berenmanieren was Garnier de beste man van de wereld; op het einde van het schooljaar leverde hij aan elken student zonder onderscheid een *testimonium* af, bevestigende dat deze behoorlijk de lessen had bijgewoond.

Het eerste jaar in de philosophie waren de studenten over het algemeen niet gewoon hunne studiën ernstig op te vatten. Zij woonden de lessen bij, maar

hierbij bleef het. Elke student leefde naar goeddunken; de meesten gaven zich over aan gemakkelijkheden van allen aard; vele krenkten hunne gezondheid en vernietigden hunne toekomst, maar ook waren er velen die zich met letterkunde of wetenschappelijke vraagstukken bezig hielden. Ik had het geluk in eene groep van laatstgemelden te vallen en met het dagelijksch redeneeren en het behandelen in onze gesprekken van allerhande ernstige onderwerpen (op onze manier, wel te verstaan) scherpten wij onze geest en bereidden wij ons voor tot de ernstige studiën waaraan wij ons gingen wijden.

Studentengezelschappen bestonden er in mijnen tijd niet aan de Gentsche Hoogeschool, zodat elke student zijn eigen *mode vivendi* volgde. Eenigen bleven 's avonds thuis, andere gingen in de eene of andere herberg van hunne keus den avond doorbrengen.

Een estaminet behield nochtans, als ik aan de Hoogeschool kwam, eene buitengewone vogue bij de studenten. De herberg was gelegen in een eng straatje, de Bennesteeg, niet ver van de *Aula academica*, en droeg als uithangbord *In het Leestje*; de studenten noemden haar "La Forme". Drie frissche jonge deernen, de dochters van den huisbaas, deden er de dienst. Of zij tusschen de studenten geene bijzondere *ami de coeur* bezaten, weet ik niet; maar wat ik weet, is dat zij voor alle studenten even gediensig en vriendelijk waren; dit had natuurlijk veel bijgedragen tot de groote vermaardheid van *La Forme*.

's Avonds was de estaminet propvol; men had er dikwijls moeite om er een plaatsje te vinden.

Eenige der voornaamste bezoekers van *La Forme* kregen eens in hun hoofd een studentengezelschap in de bovenzaal van den estaminet op te richten. Het gezelschap kwam wezenlijk tot stand, maar kwijnde welhaast en stierf het jaar zijner geboorte. Sindsdien heb ik van geen ander studentengezelschap meer hooren spreken in mijnen tijd.

De inwoners van Gent noemden de studenten *Messieurs les élèves de l'université*; in de Hoogeschool droegen wij den naam van *cives academici*; de professoren, wanneer zij tot de studenten spraken, noemden hen *onatissimi*; zij zelven droegen den titel van *clarissimi*. De benaming van *cives academici* brengt mij eene gemakkelijke bijzonderheid te binnen.

Een jonge behendige Figaro stelde aan elken student die bij de Hoogeschool aanlandde een Latijns kaartje ter hand van den volgenden inhoud:

Henricus Le Foie, capillorum concinnator, inter cives academicos optime notus h.h.s.c. (habet honorem se commendandi).

Le Foie dacht waarschijnlijk dat bij al die Latijnse professors er ook een Latijnse haarkapper te huis behoorde.

Onnoodig te zeggen dat onze *Capillorum*, zoals wij hem bij verkorting noemden, een kolossalen bijval bekwam en dat de meeste *cives academici* hem hunne kalandizie schonken.

Hij deed overigens geene oneeer aan de *cives academici*; hij was altijd correct,

zelf als een ware dandy gekleed; en wanneer hij eenen *cives academici* tegenkwam, vloog als het ware zijn hoedje van zijn hoofd, om hem beleefd te groeten. Zijn *coupe de cheveux*, eenieder moest het bekennen, was onberispelijk; en menige jonge lummel die te Gent was aangekomen met het verward hoofd van eenen wildeman, of met het platgestreken haar van eenen Vlaamschen dorpskoster, werd door Le Foie in eenen echten fashionable herschapen.

In den dagelijkschen omgang spraken de *cives academici* onder elkaar schier uitsluitend Fransch.

De reden was dat de begoede standen, als een gevolg der twintigjarige Fransche overheersching van 1794 tot 1814, nog sterker verfranscht waren geworden dan zij reeds in de 18e eeuw waren; en ook dat Vlamingen alsdan niet anders dan hun platte dialecten spreken konden, hetgeen somstijds onder de studenten veel verwarring bracht. Wanneer de jongelingen der provinciën Zuid-Brabant en Antwerpen te Gent met hun Brabantsch *patois* aanlandden, trokken zij zich met de Gentenaars nog al wel uit den slag; maar met de Bruggelingen en andere West-Vlamingen ging het moeilijker. Daarom vonden wij het eenvoudiger en voornameer onder elkander Fransch te spreken.

De Hollandsche studenten die de moedertaal zuiver en sierlijk spraken, begrepen wij dadelijk, en vice versa; want, als wij met hen spraken, hollandiseerden wij zoveel mogelijk ons plat Vlaamsch. Doch de meeste Hollanders schikten zich gretig naar het heerschend gebruik ten tijde met ons Fransch te leeren.

Dit had voor gevolg, dat zij zich soms van zulke rare Fransche woorden en wendingen bedienden, dat wij dikwijls onzen lachlust niet konden bedwingen. Maar zulks ontmoedigde de Hollanders niet; en wanneer zij de Hoogeschool verlieten, spraken zij het Fransch bijna zoo goed als wij; en wij hadden de pretentie zeer goed Fransch te spreken, och arme!

Gemeenzen omgang tusschen de professoren en de studenten bestond er niet; het was slechts van uit de hoogte hunner cathedra dat de hooggeleerden ons toespraken. Vooral in de rechten was zulks het geval.

In de medecijnen was integendeel de afstand tusschen de professoren en studenten niet zo groot. Buiten de lessen kwamen zij met elkander meer in aanraking, bijvoorbeeld in het gasthuis der oude Bijloke.

De studenten in de rechten hadden weinig omgang met de studenten in de medecijnen; de *allures sans gêne* en de lossere manieren der discipelen van Esculaap staken te veel af tegen de aristocratische deftigheid der heeren juristen van dien tijd.

"*Les étudiants en droit se tiennent beaucoup plus sur leur respect*", placht eene oude madame te zeggen die niets anders dan studenten in de rechten voor commensalen had. En die madame mocht er over meespreken. Zij had vroeger een baron gediend en altijd met "groot volk" omgegaan. Het was ook bij dat

groot volk dat zij haar Fransch had leeren spreken.

Met de burgers van Gent hielden de studenten in de rechten zich weinig op. Anders was het gelegen met de studenten in de medecijnen. Velen gingen met het volk zeer gemeenzaam om en namen zelfs dikwijls deel aan de volksvermaken van de Gentenaars.

Dit bracht mij eenen wedstrijd te binnen dien in 1826 eenige vieze snaken der kleine burgerij in eene herberg (ik geloof dat zij de *Schraminkel* heette) hadden uitgeschreven. In dien wedstrijd werden er twee of drie prijzen uitgelooft voor de liefhebbers, die de *leelijkste muilen* zouden trekken.

Eene student in de medecijnen van het achtste jaar nam er deel aan en behaalde den eerste prijs. Die prijs werd hem met algemeene stemmen en bij acclamatie toegekend en dit was niets meer dan billijk. Nooit werd een afschuwelijker tronie gezien dan degene van den laureaat: neus, oogen, voorhoofd, kaken en kin waren verdwenen om plaats te maken voor eenen afgrijpselijken vleeschklomp.

Eene algemeene toejuiching viel den gelukkigen overwinnaar te beurt en meer dan eene welgepaste redevoering werd te dier gelegenheid uitgesproken. Die dompelaar mocht wel eens in eenen wedstrijd bekroond worden als vergoeding voor de talrijke "buizen" waarmede de onmeedoogende professoren hem in zijne examens hadden bekroond.

Ook bij de jonge meisjes hadden de medici veel succes.

En wanneer de studenten in de rechten zich moesten vergenoegen met de eene of andere mammezel van twijfelachtige schoonheid of van rijpen ouderdom op de bals te flirteeren, zag men de studenten in de medecijnen meestal met de schoonste meisjes van Gent; ja, met de schoonste, en dit was niet weinig gezegd. Gent was in dien tijd voor zijne schoone vrouwen gekend. Hadden de Siskaatjes, de Vergenietjes, de Zanettekens, de Paulinetjes van dien tijd heden geleefd, velen hadden met de grootste hoop van welgelukken mogen deelnemen aan de *concours des prix de beauté*, die thans bij meest alle beschaafde volken aan de orde van den dag zijn.*

Wat bijzonder tot het succes der medici bij de Gentsche schoonen bijdroeg, was dat menig meisje in die toekomstige doctors of heelkundigen een echtgenoot hoopten te vinden. IJdele hoop! Het ging niet te Gent, zoals het voortijds te Leuven placht te gaan, volgens een oud bekend liedje:

* Nota van de Redactie: Men kan zich afvragen wat de Engelse schrijver Thackeray bezielde toen hij in die zelfde periode in een brief van uit Gent schreef: "Tijdens mijn wandelingen heb ik nooit kunnen vatten waarom deze stad, die in elk geval schilderachtig genoeg is, en met haar oude gevels, grillige torenspitsen en brede glinsterende kanalen zeker uitzonderlijke charmes tentoonspreidt, waarom ik die stad, hoedanook, onaangenaam vond; nu begrijp ik pas waarom. Liefste Juliana, je kunt het nooit raden: het is gewoon omdat ik in de hele stad niet één enkele fatsoenlijke vrouw heb gezien; ze zijn allemaal even lelijk, met hun ruwe mond, hun grof figuur, hun gemeen en winzuchtig gezicht; zij maken het gewoon onmogelijk om van een wandeling te genieten; en je gevoel is er een van onbehagen." Was hij die dag in een bijzonder zwartgallige bui?

De jonge meisjes van die steê

Die slijpen zoo menig studentje mee.

We hebben nooit in dien tijd van huwelijken gehoord tusschen Gentsche schoonen en studenten of gewezen studenten der Gentsche Hoogeschool. Ach! waar zijn nu die Gentsche schoonen en waar zijn die flinke studenten die haar het hof maakten!

Zouden we niet met den koninklijken profeet mistroostig moeten uitroepen: *Transivi et ecce non erant?* Meest allen zijn dood en de weinigen die nog overblijven, zijn stokoude pekens en mekens geworden, waarvan de eenen in hunne kamers zitten te kuchen, en de meest bevoorreedigden met gebogen hoofd en een stokje in de hand voetje voor voetje langs de straten trippelen en struikelen.

Ik hield mij te Gent bijzonder met de muziek bezig en bespeelde de violoncelle. Ik maakte kennis met eenen studiemakker van mijn cursus, Louis Fredericq, die goed op de viool speelde. Dikwijls maakten wij samen muziek en somtijds noodigden wij andere muzikliefhebbers uit om trios of quatuors met ons te spelen.

Somtijds ook werden wij verzocht met andere studenten serenades te gaan geven aan de eene of andere Gentsche schoone. In dien tijd was het een gebruik onder de studenten van aan de jonge juffrouwen die zij opgemerkt hadden, hunne hulde bij middel van avondmuziek vóór hunne deur te gaan betuigen. In die serenades speelden de zangers en gitaristen de hoofdrol. Alsdan was de gitaire *à l'ordre du jour*. Bijna elk welopgevoed jong mensch kon de gitaire genoegzaam bespelen (*pincer la gitaire*) zoals men in 't Fransch nauwkeuriger zegt, om de eene of andere bevallige zangster te begeleiden.

Arme gitaire! de laweitmakende piano heeft uw zacht gemurmél vervangen; thans bestaat gij niet meer tenzij als herinnering uit het verleden. Welnu, al mocht men mij voor eenen nijdigén *laudator temporis acti* uitschelden, ik wil u nog heden mijne hulde brengen en luidop verklaren dat ik uw verdwijnen diep betreur.

Hoe zagen er onze studenten van omstreeks 1830 dichterlijk, schilderachtig, ja ridderlijk uit, wanneer zij, met hunne gitaire in de hand, die bij middel van rooskleurige zijden lintjes om den hals was gebonden, onder het venster stonden van eene of andere *Dulcina*, en haar hunne bekoorlijke pizzicatis toestuurdén!

De toonkunst werd ook in dien tijd bijzonder in Gent beoefend; wij waren getuigen van de groote zegepraal die de *Harmonie* van Gent behaalde in den wedstrijd voor de groote steden van ons land door den Staat uitgeschreven, en de studenten namen deel aan de inhaling der *Harmonie*. Wat zagen de spelende leden met hun schilderachtigen uniform er trotsch en gelukkig uit over hunne overwinning en over de eerbewijzen die de maatschappij in haar vaderland te beurt vielen.

Louis Fredericq en ik waren ernstige muzikvereerders en wij besteedden

aan de muziek het klaarste van ons ouderlijk inkomen. Regelmatig woonden wij de concerten in den grooten schouwburg bij, die vreemde of inlandsche artisten te Gent kwamen geven. Zoo hoorde ik de groote harpiste Aline Bertrand, den beroemden vioolspeler De Bériot en zijne toekomstige vrouw de heerlijke zangeres Madame Malibran. Bij de muziekfeesten en bij de eerste galavertooningen der opera's waren wij steeds tegenwoordig, en nimmer werden wij vergeten als er intekeningslijsten in omloop gebracht werden voor het eene of andere liefdadigheidsfeest, of om den eenen of anderen behoeftigen of veelbelovenden artist ter hulp te komen. Het repertoire was nogal uitgebreid. Wij vonden de muziek van dien tijd liefvallig, aanlokkelijk, gevoelvol en bijzonderlijk rijk aan melodie. Latere muzikschrijvers begrepen dat zij zich naar de behoeften van den tijd moesten schikken, dat in eene eeuw van groot laweit er ook eene muziek met groot laweit noodig was. En zij voegden bij hunne muziek zooveel koperen instrumenten en andere geruchtmakende speeltuigen, dat hun gedruis de schouwburgen op hunne grondvesten deed daveren, de toehoorders beurtelings aangreep, verbaasde, verraste, onthutste, ontstelde, verstomde en verschrikte. Jammer dat die nieuwe muziek aan menigen artist eene vroegtijdige doofheid kostte. Maar niettemin, men moet het bekennen, de toehoorders van heden hebben oneindig meer klank voor hun geld dan die van vroeger.

De bestuurders van den Gentschen schouwburg legden er zich alsdan bijzonder op toe om hun publiek goede zangers en zangeressen aan te bieden, - hunne namen zijn met het geluid hunner stemmen verdwenen -.

De naam van eenen enkele is mij bijgebleven, die van den toneelspeler Van Campenhout, die gedurende een gansch toneeljaar de rol van Eleviou vervulde en eene prachtige tenorstem bezat. Zijn grootste triomfen behaalde hij te Gent in Rossini's *Barbier de Séville* en in Carafa's *Solitaire*.

Tijdens de Septemberdagen van 1830 was Van Campenhout te Brussel; hij nam deel aan de omwenteling en maakte de muziek der *Brabançonne* die, zoals men weet, het nationaal lied van België is geworden.

Gent bezat ook in dien tijd artisten van groot talent, onder andere de gebroeders De Vigne, waarvan de oudste, solo-violoncelle aan het groot theater, uit zijn instrument zulke gevoelvolle toonen kon trekken, dat hij zijne toehoorders soms tot tranen toe bewoog.

De jongere broeder De Vigne begon alsdan zijn artistieke loopbaan; hij speelde bekoorlijk de fluit en gaf dikwijls concerten waarin hij altijd geestdriftig werd toegejuicht, bijzonder door het schoone geslacht, want hij was niet alleen een knap artiest in den Hollandschen zin van het woord, maar ook een knappe jongen in den Vlaamschen zin.

Ook Andries, solo-viool bij het groot theater, was voor zijne groote behendigheid in het vioolspelen bekend; voor hem bestonden geen moeilijkheden.

Hij hield zich ook met muziek-componeren bezig; eenige zijner romancen hadden bijzonder succes bij de studenten, onder andere zijn romance *l'Orange*, die eindigde met de woorden:

Seul au bonheur je m'abandonne,
Et ce bonheur je te le dois.

Deze romance was bijzonder geschikt om bij de studenten-serenades geroucouleerd te worden.

Ik vermeld nog mejuffrouw Moke, zuster van onzen studiemakker, die met zijnen historischen roman, *La Bataille de Navarin*, zich reeds in de letterkunde eenen naam had gemaakt, en later de bekende hoogleraar der Gentsche universiteit is geworden. Juffrouw Moke was in dien tijd nog een kind, maar trok reeds als pianospelster de aandacht der kunstwereld op zich.

Iedereen bewonderde te Gent haar zoo vroeg rijp en tevens zoo schitterend talent. Later trad juffrouw Moke te Brussel in het huwelijk met den heer Pleyel, en onder dien naam hield zij hare faam van uitstekende pianiste staande.

Gent mocht zich in dien tijd over nog andere opkomende artisten beroemen die later naam maakten, als Hanssens, Mengal en anderen; doch ik zwijg over hen en wil mij bepalen bij degene die ik persoonlijk gekend en persoonlijk heb kunnen waarden.

Den zondagmorgen ging ik gewoonlijk bij den heer advokaat Lebègue doorbrengen. Wij maakten daar zeer ernstig muziek en vele muzikliefhebbers en artisten kwamen nu en dan die *matinées musicales* opluisteren. Ik had met den advokaat Lebègue kennis gemaakt bij zijn ooms, de heeren Toussaint, wijnhandelaars die rechtover het Belfort woonden en mij dikwijls 's zondags ten eten uitnoodigden. Ik bracht zeer genoeglijke uren op die middagmalen door, want het geheele huisgezin Toussaint was uitermate vroolijk en ik werd er als een lid der familie behandeld.

Zoals wij samen, Fredericq en ik, muziek maakten, zoo deden wij ook dikwijls samen groote wandelingen, bijzonder binnen de stad Gent die wij op ons duimken kenden.

Gent was dan nog de moderne stad niet van heden, met hare nieuwe straten, met hare moderne huizen en hare vriendelijke squares. Zij bezat alsdan haar groot Justitiepaleis, "dat puikjuweel der kunst" zoals Ledeganck zong, nog niet, noch haren prachtige Operaschouwburg, noch veel andere grootsche gebouwen van lateren tijd. In vele gebuurten zag men niets dan vervallen woningen en smerige huisjes, door den arbeidenden stand bewoond. Op vele plaatsen en straten was het eenzaam, stil en doodsch.

In het begin van 1825 verliet ik mijne kamers bij Monsieur Boddaert in de Veldstraat, om bij eenen luitenant van het Nederlandsch leger te gaan inwonen. Hij heette Scharter, was met een Engelsche getrouwd en behandelde mij als eenen vriend. In zijnen familiekring vierde ik allergeenlijkst het welslagen van mijn examen als candidaat in de rechten. Doch, tijdens de groote vacantie van 1825 veranderde de heer Scharter van garnizoen, en in 1830 vertrok hij met overblijfsels van het Hollandsch leger uit België naar het Noorden; ik heb hem nooit wedergezien. Maar mijn luitenant Scharter heeft het in Holland vergebracht en is als generaal gestorven. Zeven en veertig jaar later trof ik eens

zijn weduwe te 's Gravenhage aan en beiden haalden wij ons hart op onder het praten over ons genoeglijk samenzijn te *Gent in illo tempore*.

Toen het vertrek van luitenant Scharter mij dwong van kwartier te veranderen, woonde ik van 1825 tot 1828 bij Madame Verstraeten op den hoek van Kort Onderbergen, waar ook nog andere studenten woonden en in den vollen kost waren. Van mijn kwartier beheerschte ik, als het ware, geheel de straat; ik kan verzekeren dat de zeldzame voorbijgangers mij in de week nooit in mijn studiën gestoord hebben. 's Zondags was het anders; dan stroomde het volk en bijzonder een aantal mamas met hunne dochters naar St-Michielskerk, en wij, studenten, gingen er meest alle zondagen de hoogmis en vooral het lof hooren. Of het wel uit godsvrucht was, dit zou ik niet durven verzekeren. Althans zag men het grootste gedeelte der studenten aanhoudend in de kerk rondwandelen, de jonge juffrouwen in oogenschouw nemen en haar soms vrijpostig in hare gebeden storen. Maar die slechte gewoont, in St-Michielskerk evenals in den Casino rond te wandelen, werd door de studenten niet ingevoerd, de Gentsche fashionables hadden hun hiervan het voorbeeld gegeven. De kerkmuziek was er uitstekend en het werd een soort van concert-promenade, waartegen zekere godvruchtige dames soms protesteerden met den verontwaardigten uitroep: "Zijde nie beschoomd, menieren?"

Schuins over mijn kwartier in Kort Onderbergen, op den hoek der straat, woonde een weduwe, Mevrouw Lammens met haar zoon Hippoliet.

De familie was verwant met den generaal Van Damme, die bij den val van Napoleon eene zoo groote vermaardheid had bekomen door menigvuldige veldslagen waaraan hij deelnam. Gedurende de *Cent jours* was hij door Napoleon tot *Pair de France* verheven en aan het hoofd van zijn derde legerkorps gesteld. Op 18 Juni 1815 bevond hij zich te Waver met Grouchy en bleef er met zijne soldaten onbeweeglijk staan wachten, terwijl Napoleon in de velden van Waterloo de nederlaag leed, die over het lot van Europa besliste.

Dikwijls zag ik den beroemden franschen generaal vóór het raam der eerste verdieping van de woning der familie Lammens zitten; hij zag er eenigszins mistroostig en ontmoedigd uit. Zijn eenige zoon woonde soms onze muziekvergaderingen bij; voor zooveel ik mij herinner speelde hij de viool. Een onzer medeëxecutanten noemde hem *Monsieur le Comte*.

Hij was een gentleman in den breedsten zin van het woord. Later heb ik vernomen dat de jonge Van Damme geen afstammelingen heeft nagelaten. Het raam van de eerste verdieping, waar de familie Lammens bij voorkeur huisde, was meest dagelijks bezet door eene nicht der familie, die juffrouw Nathalie heette; haren familienaam heb ik niet gekend. Juffrouw Nathalie was in dien tijd omstreeks vijf en twintig jaar oud. Het was een hupsche, fraaie meid. Al de studenten, die achtervolgens mijn kwartier betrokken, betaalden ook achtervolgens hunnen tol van hulde en verliefdheid aan juffrouw Nathalie, die zich weinig over die *blancs-becs* scheen te bekommeren, ofschoon zij misschien innerlijk zeer gevleid was over de liefdebetuigingen

waarvan zij aanhoudend het voorwerp was.

Indien in zekere gebuurte en straten het er treurig uitzag, Gent bezat talrijke overblijfsels zijner vroegere grootheid, die het als eene der merkwaardigste steden van ons land deed bewonderen.

Gent had zijn prachtige en rijke kerken:

Die tempelen van echt arduin,

belaan met eeuwen op de kruin.

zoals Ledeganck ze eenige jaren later bezong, zijn zo fijn gebeiteld stadhuis, zijnen *Mammelokker*, zijn Belfort, zijn *Dulle Griete*, zijn ontelbare schilderachtige markten en straten, zijnen Kouter met zijne sierlijke gebouwen, zijne eigenaardige doch treurige Vrijdagmarkt, die van zooveel groote gebeurtenissen getuige was geweest en waarop wij in onzen tijd nog zoo dikwijls schandpalen, ja ook de ijzingwekkende guillotien zagen oprichten.

Gent had nog zijn aloud Gravenkasteel; maar de nijverheid had zich toen van dit middeleeuwsch gebouw meester gemaakt en de prachtige zalen van vroeger met weversgetouwen en andere werktuigen gevuld, terwijl een ander gedeelte door schamele gezinnen was bewoond.

Wij mochten getuigen zijn van de aanzienlijke ontwikkeling en welvaart welke de nijverheid te Gent alsdan had bereikt en die nog dagelijks met reuzenstappen vooruitging, dank aan den Hebzuchtigen Hollander, dien wij in 1830 hebben weggejaagd.

Maar het waren niet alleen de overblijfsels zijner vroegere grootheid die het Gent van dien tijd aantrekkelijk maakten; nieuwe straten werden er aangelegd of voltrokken, als de gelijkvormige gebouwde Brabantstraat; en de grootsche *Aula Academica* was juist ingewijd. Dit aanzienlijk gebouw, met zijnen prachtige voorgevel en zijne arduinen zuilen in de Volderstraat, was alsdan het voorwerp der algemeene bewondering; de vreemdeling bleef op hetzelfde "in stomme aanbidding staren" en wij, studenten, mochten met fierheid naar dit grootsch gebouw op zien; het was immers voor de Hoogeschool en hare studenten opgericht.

Ook voor *ons* was de aanzienlijke bibliotheek op de Baudeloolei, met hare ontelbare boekdeelen ten bate der Hoogeschool beschikbaar gesteld, en dikwijls gingen wij er onze ledige uren doorbrengen.

Maar laat ons het zoo vermaarde *Jardin Botanique* of *Hortus Botanicus* niet vergeten, dat alsdan te Gent in vollen bloei stond en als het belangrijkste van ons land bekend was.

En laat ons vooral de liefhebberij van zeldzame planten en schoone bloemen niet vergeten, die zich bij de burgers van Gent zoo zeer ontwikkeld had. Vóór de vensterramen der aanzienlijke huizen prijkten alsdan potten en tuilen met de schoonste planten en bloemen; en daarachter verborg zich dikwijls een bevallig gezichtje, dat nog meer dan het gebloemte onze aandacht tot zich trok. En die brave, brave bloemen lieten ons toe, zonder onbescheidenheid vóór de vensterramen te blijven staan, om zoowel het gebloemte als de juffrouwen

die er achter schuilden, in oogenschouw te nemen, en naar gelang de zaak, te bewonderen.

De liefhebberij in bloemen heeft zich sindsdien over meest al de andere steden van ons land uitgebreid; maar in 1823-1828 had de stad Gent er als het ware nog het monopolium van.

Nog iets dat het Gent van dien tijd, zelfs bij de flaminganten van *dezen* tijd (en dit is niet weinig gezegd) moet in achtung doen stijgen: het Gent van toen telde vele ijverige beminnaars onzer moedertaal. Eene maatschappij ter beoefening der Nederlandsche taal en letterkunde was er tot stand gekomen en wekelijks hield deze hare vergaderingen waarop eenige studenten dikwijls tegenwoordig waren.

Prachtige redevoeringen en welsprekende voordrachten werden er soms gehouden. Zij waren vooral geschikt om bij de hogere volksklassen propaganda te maken. Daar heb ik professor Schrant, Vervier, professor Kesteloot en anderen het woord hooren voeren.

Maar een ander gezelschap bestond, hewelk bij de burgerij eene nog gewichtiger propagande maakte; het was de maatschappij Rhetorica die op de Houtlei in den *Parnassus* haren theater had, waarop slechts stukken in het Nederlandsch gespeeld werden. De maatschappij onderhield een troep artisten die wekelijks een paar vertooningen gaven. Dit deed zelfs bij de Gentenaren het vermoeden ontstaan dat die Maatschappij door het Nederlandsch Staatsbestuur geldelijk ondersteund werd. Die Vlaamsche toneelzaal werd door de burgerij druk bezocht: dikwijls had men de meeste moeite om eene plaats in het parterre te vinden. Maar (want daar is een *maar* bij) *die* schouwburg werd weinig of niet door de hogere burgersklas bezocht.

Wij, studenten, woonden dikwijls de vertooningen van het Vlaamsch Theater bij. Het was daar dat wij kennis maakten met het alsdan zoo beroemd drama *Menschenhaat en Berouw*, dat zoovele tranen uit de oogen der toehoorders perste. Het drama was, zooals meestal de andere stukken van het toenmalig Vlaamsch repertorium, uit het Duitsch vertaald; velen dier vertaalde toneelspelen waren van Kotzebue, die voor eenen meesterlijken schrijver doorging. De Gentenaren waren de studenten over het algemeen zeer toegenegen en zij trokken bij voorkomenden gelegenheden dikwijls partij voor hen.

Eens kregen in een buitenherberg te Mariakerke eenige studenten eenen hevigen twist met boeren en zij werden door de buitenlieden overmand; doch een troepje Gentsche jongens die de studenten noch van haar noch van pluimen kende, sprongen toe en zij deelden aan die boerenlummels, eendrachtig met de studenten, een geducht pak slagen toe.

Ook riepen de Gentsche jongens wel eens de tusschenkomst der studenten in, wanneer zij hulp behoefden. Zoo had eens het bestuur van den grooten operaschouwburg gedurende onze vacantie eene zangeres aangenomen tegen wil en dank van een groot deel van het publiek. De ontevreden Gentenaren bloeogen zich bitter, doch te vergeefs. Maar zij riepen met volle vertrouwen

uit: "Zoo zal het niet blijven! Wanneer de studenten van de vacantie terugkomen zullen zij de Directie wel tot reden weten te brengen."

De studenten keerden van de vacantie terug, zij trokken partij voor de ontevredenen, ten deele om hunnen invloed te toonen, ten deele omdat de zangeres niet voldeed, en zij begonnen dagelijks in den schouwburg zoo een helsch spektakel te maken, dat het Bestuur wel gedwongen werd de arme zangeres af te danken en haar door een andere te vervangen, die ditmaal te gelijk de goedkeuring der ontevredenen en de goedkeuring der studenten verwierf.

De politie was onmachtig geweest om het studentenrumoer te beletten; maar zij vond later eene gelegenheid om hare tanden aan de studenten te laten zien. Een student in de Wetenschappen, die als een "haantje-vooruit" bekend stond, had het op eenen avond al te bont gemaakt in het theater; hij alleen had alles in rep en roer gezet. De politie werd verwittigd; een politiecommissaris verscheen met eene rebarbatieve tronie en onzen student toesprekende: "Mijnheer" zegde hij, "gelief de zaal te verlaten en mij te volgen."

"Met genoegen", was het antwoord. Maar commissaris en student werden eensklaps door eenen hoop studenten en Gentsche jongens omringd, die den doorgang afsneden. "Voor de tweede maal" riep de commissaris, verzoek ik u, Mijnheer, mij te volgen of ik stel tegen u proces-verbaal van opstand tegen de politie op." "Voor de tweede maal", antwoordde de student, "herhaal ik u, dat ik bereid ben aan uw verzoek te voldoen; maar ge ziet het, ik word hierin belet."

Op een wenk van den commissaris verschenen eenige politie-agenten en zij gelukten erin onzen student buiten de zaal te krijgen; doch op den Kouter werd de menigte legio en het aanhoudend dringen en laweitmaken beletten schier den commissaris van politie zijnen gevangene mede te nemen. Eenige stappen van den schouwburg bevond zich de hoofdwacht. Een jonge luitenant die de wacht commandeerde, vond het geraadzaam met eenige gewapende manschappen vooruit te komen, en zoo kon de politie onzen student in den Mammelokker op het droog zetten. Doch weinige uren later werd hij in vrijheid gesteld.

De tusschenkomst der militaire wacht had een merkwaardig gevolg. 's Anderendaags werd ons *Haantje-Vooruit* beleefdelijk bij den generaal, Prins van Saksen-Weimar ontboden. De prins betuigde hem zijn leedwezen over het voorgevallene en drukte de hoop uit, dat de goede verstandhouding tusschen de officieren en de studenten hierdoor niet zou gestoord worden. De Prins van Saksen-Weimar was de studenten bijzonder genegen. Was hij misschien, evenals zoo vele andere Duitsche van vorstelijke bloede, zelf student geweest bij de eene of andere Hoogeschool?

Wanneer de Prins danspartijen gaf, werden er altijd studenten uitgenodigd om bij het feest tegenwoordig te zijn; en ons *Haantje-Vooruit* had zich wel eens tusschen de uitgenoodigden bevonden.

Verder bleef de zaak zonder eenig gevolg voor hem. Ons *Haantje-Vooruit* was overigens als een *sujet hors ligne* in de studentenwereld beschouwd. Wij hebben hem later als generaal bij het Belgisch leger en als minister van oorlog gekend: hij was wijlen generaal Renard.

Onder mijne tijdgenooten aan de Gentsche Hoogeschool bevonden zich, onder anderen, Jules Van Praet, die later minister van het koninklijk paleis onder Leopold I en Leopold II geweest is, die alsdan nagenoeg de eenige student was die met professor Thorbecke bijzondere betrekkingen had; Conway, die bestuurder der civiele lijst is geworden; Berten, die als generaal gestorven is; Hippoliet Rolin, die als uitstekendste student in de rechten beschouwd werd (professor Haus noemde hem eens in zijne les *eximius noster Rolin*), te Gent aan de balie geschitterd heeft en minister is geweest; Jacobs, de vader van den oud clerikalen minister Victor Jacobs, die in zijnen tijd te Antwerpen aan het hoofd der liberale partij stond; Ducpétiaux, die eene dissertatie tegen de doodstraf geschreven had, in de omwenteling van 1830 eene rol speelde en als opziener der gevangenen gestorven is; Eug. Van Huffel, die te Gent een beroemd advocaat en volksvertegenwoordiger is geweest; Liedts van Oudenaarde, die later minister werd; alsmede twee Noord-Nederlanders, Wap en Vreede; deze laatste is de bekende Utrechtse hoogleraar geworden.

Ik had als de andere studenten volgens het nieuw stelsel van professor Mahne mijn examen van candidaat in de filosofie afgelegd en vroolijk trok ik met mijn certificaat naar huis.

In het begin van October 1824 ging ik opnieuw naar Gent. Daar liet ik mij als student in de rechten inschrijven en ik legde mij met ernst en vlijt op de rechtsstudiën toe.

Mijn eerste examen in de rechten legde ik met groote onderscheiding af en ik werd in 1825 candidaat *in utroque jure* geproclameerd ofschoon ik eigenlijk slechts een examen over het Romeinsch recht had afgelegd. Met genoegen volgde ik de lessen van de hoogleeraars der juridische faculteit, want allen waren uitstekende professoren.

Wij hadden als hoogleeraars de heeren Van Wambeke, De Ryckere, Haus, Thorbecke en Schrant.

Van Wambeke was professor in het hedendaagsch burgerlijk recht. Hij legde het *Code Napoléon* artikel per artikel uit; zijn leergang was in twee deelen gesplitst en werd in twee jaren gegeven; het eerste jaar gaf hij het *Code Civil* tot aan den titel der contracten of obligatiën en het tweede jaar gaf hij het overige. Hij droeg zijne lessen eenvoudig, verstaanbaar en als het ware vaderlijk voor; en zij werden dan ook eerbiedig en met de grootste aandacht door de studenten gevolgd.

Al de lessen der Hoogeschool moesten, zoals ik gezegd heb, in het Latijn gegeven worden; doch professor Van Wambeke mocht de zijn in het Fransch voordragen.

Van Wambeke was eertijds voorzitter der Rechtbank van Antwerpen geweest en hij was gelukkig soms in zijne lessen over den tijd te mogen spreken, toen hij, zooals hij zich uitdrukte, de eer had voorzitter der rechtbank te zijn, en over de rechtsquaestiën, die onder zijn voorzitterschap door die rechtbank werden opgelost.

Hij had reeds eenen gevorderden ouderdom bereikt; wij noemden hem "Peetje" Van Wambeke. Hij overleed, denk ik, korten tijd nadat ik de Hoogeschool verlaten had.

Professor De Ryckere onderwees het Romeins recht; hij had een commentaar van Heineccius uitgegeven, welke hij tot leiddraad nam en welk ieder student moest aankopen.

Zoo eenvoudig als professor van Wambeke zijne lessen gaf, zoo hoogdravend werden de lessen door professor De Ryckere voorgedragen.

Hij had eene doordringende stem en werd door de meeste studenten voor zijne welsprekendheid bewonderd; onder dezen ging hij als een hooggeleerde door, ofschoon zij hem eene groote dosis van pedantismus ten laste legden.

Of de studenten, die niet zeer latijnvast waren, altijd zijne hoogdravende taal verstonden, zou ik niet met zekerheid durven bevestigen. De Ryckere verliet het hooger onderwijs in 1830. Hij werd eerst gouverneur der provincie Oost-Vlaanderen, vervolgens werd hij tot gezant benoemd bij het hof van Zweden; maar ik geloof niet dat hij ooit die betrekking bekleedde. Hij werd in zijne laatste jaren, naar men mij verzekerd heeft, met zinneloosheid getroffen.

Haus, een Duitscher, was professor in het strafrecht; maar, afwijkend van de methode van Peetje Van Wambeke, legde hij het fransche *Code pénal* niet artikel per artikel uit; hij onderwees het strafrecht vooral uit een wijsgeerig standpunt en behaalde in zijne *doctrina juris criminalis* de groote grondbeginselen, die tot het recht van straffen, tot de strafbare misdaden, enz. betrekking hebben. Slechts terloops onderwees hij naar de schikkingen van het toenmalig strafwetboek.

Haus bleef hoogleraar aan de Gentsche Hoogeschool tot op zijn overlijden, welk in 1881 voorviel. Aan drie geslachten mijner familie gaf hij het hooger onderwijs; aan mij zelve, aan mijnen oudsten zoon, aan mijnen schoonzoon en aan den echtgenoot mijner kleindochter.

Hij stond als een der uitstekendste rechtsgeleerden van ons land bekend en gaf verscheidene werken over het strafrecht uit, waarvan er eenige gezagmakend zijn in de rechtsgeleerde wereld.

De lessen van professor Haus werden duidelijk voorgedragen en door de studenten trouw gevolgd. Hij maakte geene aanspraak op welsprekendheid, bediende zich van geene sierlijke uitdrukkingen, maar hield er bijzonder aan, dat zijne hoorders hem goed verstonden en vrucht uit zijne lessen konden trekken, en hierin gelukte hij; jammer dat hij het grootste deel van zijn tijd met dicteeren moest doorbrengen.

Professor Thorbecke, een Hollander, werd tijdens mijn verblijf aan de Hooge-

school professor benoemd voor het openbaar en volkenrecht. Zijne lessen waren door en door geleerd, wel bestudeerd, en werden correct voorgedragen, maar slechts door weinige studenten naar hare waarde geschat.

Thorbecke was bij zijne benoeming slechts 27 à 28 jaar oud; hij was alsdan een mager, stijf, zorgvuldig gekleed Hollandsch heertje, dat zeer afgetrokken leefde en het grootste gedeelte zijner dagen op zijn studiekamer doorbracht. Bij de omwenteling van 1830 vertrok hij naar Holland, werd eerst professor te Leiden, vervolgens lid der Staten-Generaal en later Minister van binnenslandsche zaken en kabinetshoofd.

Zoals men weet, was hij de vader der Nederlandsche grondwet van 1849. Hij hield gedurende een aantal jaren zoowel den Koning als de Wetgevende Kamers onder zijnen ijzeren wil gebogen.

Onwedersprekelijk was hij de grootste staatsman, dien Holland in den laatsten tijd heeft bezeten. Hij overleed te 's Gravenhage in 1872. Alwie eens naar Holland een reisje doet, mag niet nalaten het standbeeld van onzen ouden Gentschen professor te gaan zien; het staat op het Thorbecke-plein te Amsterdam.

Professor Schrant, ook een Hollander van geboorte, verliet, evenals Thorbecke, ons land na de omwenteling van 1830, en werd, evenals Thorbecke, professor aan de Hoogeschool te Leiden. Hij was een man van hooge gestalte en van krachtigen lichaamsbouw, zeer deftig in zijne houding en die ook aan iedereen eerbied inboezemde. Te Gent was hij met het onderwijs der Nederlandsche geschiedenis en letterkunde gelast.

Ik herinner mij, met hoeveel genoegen en belangstelling, de Gentsche studenten zijne lessen volgden die hij in het Nederlandsch voordroeg. Schrant was Rooms-katholiek priester; maar nooit zal ik vergeten met hoeveel welsprekendheid hij de gebeurtenissen der 16e eeuw besprak, met welke levendige kleuren hij den reusachtigen strijd van ons klein vaderland tegen het machtige Spanje afschilderde, den gewetensdwang afkeurde en het lijden onzer voorvaderen betreurde. Dikwijls verlieten wij opgetogen zijne lessen en de meeste studenten bewaarden later een warm en dankbaar aandenken aan den talentvollen professor, aan den welsprekenden redenaar, aan den verdraagzamen priester. Ik ben later professor Schrant in Holland gaan opzoeken. Hij ontving mij met een hartelijkheid die mij diep ontroerde, en, wanneer hij over de Gentsche Hoogeschool en over zijn leerlingen sprak, rolden twee dikke tranen over zijn wangen.

Te Leiden beviel hij minder dan in Gent. In België had hij zich, wel is waar, aan de Rooms-katholieke onverdraagzaamheid gestooten; de geestelijkheid was hem ongenegen, vlugschriften werden zelfs van clericale zijde tegen hem geschreven en het volk tegen hem opgehitst; maar de studeerende jongelingen hadden hem altijd met geestdrift toegejuicht.

In Holland stiet hij zich tegen den trots van het stijve Protestantismus, en hij gaf zijne lessen te Leiden op een tijdstip dat er eene hevige opgewondenheid

bestond tegen al wat uit België kwam en bijzonder tegen de katholieke geestelijkheid, die men terecht als de voornaamste bewerkster beschouwde der omwenteling van 1830. Als vergoeding boden hem de studenten van Leiden den steun niet tegen den protestantschen overmoed, welke hij bij de studenten van Gent tegen de katholieke onverdraagzaamheid had ontmoet. Zij volgden zijne lessen met onverschilligheid, soms met tegenzin en vooringenomenheid. Om zijn diploma van advokaat te bekomen moest de student die zijne candidatuur doorworsteld had, nog drie examens voor het doctoraat afleggen: een examen over het hedendaagsche burgerlijk recht, een examen over het strafrecht, en een examen over de Pandecten. Dit alles gebeurde mondelings. De *doctorandus* moest eerst gedurende een uur antwoorden over het burgerlijk en over het strafrecht. En wanneer dit examen tot genoegzame voldoening der examinatoren was afgeloopen, werden aan den student door den professor van het burgerlijk recht een kapittel van het hedendaagsche wetboek en door den professor van het Romeinsche recht een titel der Pandecten aangeduid, waarop hij een paar dagen later wederom gedurende een uur een tweede mondeling examen moest afleggen, en de student het bewijs moest geven dat hij de vraagstukken tot die titels betrekkelijk en door de professoren in hunne lessen behandeld, verstond en kon oplossen.

Het moeilijkste daaronder was het examen over het hedendaagsche recht. Ofschoon dat vak in het Fransch door professor Van Wambeke onderwezen werd, moest nochtans de student zijn examen in het Latijn afleggen. Maar de professor van het burgerlijk recht was zoo toegevend en zoo welwillend, dat, wanneer hij ondervond dat de student zich over eene of andere vraag niet behoorlijk in het Latijn kon uitdrukken, hij hem toeliet zich van het Fransch te bedienen.

Wanneer nu de student al die ondervragingen tot voldoening der *clarissimi* had doorworsteld, moest hij eene *dissertatio inauguralis*, met andere woorden, over het een of ander onderwerp een academisch proefschrift leveren, en die verhandeling moest gevolgd worden door eenige thesis of stelling, die de student mocht uitkiezen en die hij bij de openbare promotie moest verdedigen. Dit alles moest wederom in het Latijn geschieden, maar men moet niet denken dat dit een heksenwerk was. Na gedurende zes jaren op het college en vervolgens vier jaren op de Hoogeschool niets dan Latijn gehoord, gelezen en geschreven te hebben, kon de minste student die zich min of meer ernstig op de studiën had toegelegd, het wel zoo verre brengen om een Latijnsche verhandeling *talis qualis* aaneen te flansen.

En wat de verdediging zijner stellingen betrof, deze was niet zeer ernstig. Gewoonlijk waren de vrienden van den *promovendus* zijn geduchtste aandrangers; deze kwamen zelfs dikwijls met den *promovendus*, wanneer hij niet genoegzaam latijnvast of rechtvast was, afspreken welke argumenten zij tegen zijn thesis zouden inbrengen. Alles liep dus in die geduchte openbare verdediging op een rolletje af, tenware de eene of andere nijldige student, of de eene

of de andere professor het spelletje kwam verbroden met onverwachte argumenten tegen de gestelde thesis in te brengen; dan zocht de kandidaat zich zoo goed mogelijk uit den slag te trekken en, *klinkt het niet, zoo botst het*, te antwoorden. Maar hoe het ook *geklonken* of *gebotst* had, dit kon het afleveren van het diploma niet meer verhinderen; de student had aan het studieprogramma voldaan en hij moest, zelfs tegen wil en dank der professoren, als doctor geproclameerd worden. De Faculteit kon zich alleen op den student wreken met hem zo karig mogelijk te behandelen in het verleenen van zijnen graad. Te dien tijde bestonden er drie graden die de professoren konden verleenen: de graad van *non sine laudibus*, die van *magna cum laude* en die van *summa cum doctrinae praestantia*. Die laatste graad vormde het *summum desideratum* uit der studenten die zich ernstig op de studiën hadden toegelegd.

Het was, zooals ik zegde, geen heksenwerk in het Latijn eene *dissertatio inauguralis* aaneen te flansen; maar desnietteenstaande vonden de studenten het gemakkelijker hunne dissertatie door eenen of anderen specialist "in het dissertatie schrijven" te laten opmaken, tegen betaling, wel te verstaan, ja tegen een rond sommetje welke in verhouding stond met de lengte der verhandeling.

Zulke specialisten waren met hoopen te Gent te vinden; gewoonlijk was het een uitgestudeerde zonder werk of vooruitzicht of een jong advocaatje dat meer honger had dan practijk; soms ook wel een student die de middelen niet bezat om zijne studiën voort te zetten.

Maar onder de specialisten bevonden zich ook doortrapte deugnieten. Dit moest eens een student in de rechten ondervinden die tot een hunner zijne toevlucht had genomen. In plaats van eene wezenlijke door hem opgemaakte verhandeling af te leveren, had hij letterlijk eene dissertatie *gecopieerd*, door eenen student van Leiden voor zijne promotie geschreven; het was eene prachtige dissertatie, die dan ook rijkelijk betaald werd.

Maar een zoogezegde vriend van den Leidschen student maakte bij de openbare promotie het plagiaat bekend en hij kwam namens zijnen vriend deszelfs eigendom wedereischen. De professoren stelden het feit vast; zij begaven zich op staanden voet in de deliberatiezaal, en onzen ongelukkigen promovendus werd afgewezen; want de clarissimi waren van gevoelen dat eene afgeschreven dissertatie eigenlijk geene dissertatie was, dus aan het studieprogramma niet voldeed.

Die weigering bij de promotie die, geloof ik, de eenigste is geweest welke bij de Gentsche Hoogeschool vóór 1830 heeft plaats gehad, bracht een groote opschudding teweeg. Zij verontwaardigde bijzonder de talrijke uitgenoodigden op het kostelijk afscheidsbanket, dat in een der grootste hotels was besteld geworden.

Nochtans had het banket plaats: de kosten waren gedaan. Het begon met eene uitbarsting van verontwaardiging van al de genoodigden tegen den vlegel die

de oorzaak was van het voorgevallene. Eenigen stelden kloekmoedig voor hem tot een tweegevecht uit te dagen; anderen waren van gevoelen dat men hem eenvoudig eene soliede rammeling moest toedienen.

Die algemeene woede waarmede het banket begon was prachtig, zij was ridderlijk; maar zij gaf gelukkig aan niemand der verontwaardigden eene indigestie.

De eetlust werd er geenszins door gestoord; al de genoodigden aten dat het een plezier was, en zij dronken nog meer; en behalve eenige tranen, die na het drinken van eenige flesschen champagne uit zatte barmhartigheid werden gestort, liep het banket te midden der grootste vroolijkheid af.

De gastheer had de strijdzuchtige voorstellen zijner uitgenoodigden van de hand gewezen; hij vond zeer wijselijk dat men dit potje zooveel mogelijk moest gedekt laten. Hij was, zegde hij, van zin nog vóór de vacantie eene nieuwe dissertatie voor te dragen, die hem dan onbetwistbaar zijn diploma zou doen bekomen, en, met dit document gewapend, zou hij zich bij zijn Papa aanbieden en aan ieder toonen dat hij wezenlijk *doctor in utroque* was geproclameerd.

Het gebeurde ook zoo: eenige weken later was hij geheel in regel en hij bekwam zijn diploma. Of hij wederom alsdan een tweede afscheidsbanket heeft gegeven, weet ik niet; de meeste studenten waren, evenals ik, in vacantie gegaan.

Later vernam ik dat zijn oude heer overgelukkig was geweest zijn zoon met zijn diploma te ontvangen, en dat men hem met zijn grijzen trots naast den jongen advocaat door de straten had zien wandelen. De brave man was onbekend gebleven met hetgene ten gevolge der gecopieerde dissertatie had plaats gehad. Dit geval had voor uitwerksel dat veel studenten er zich in het vervolg op toelieden om zelf hunne dissertatie te schrijven.

Ik sprak daar zoeven over het kostelijk afscheidsbanket, in een der beste hotels van Gent besteld door een student die na zijn promotie de Hoogeschool ging verlaten.

Zulke kostelijke afscheidsbanketten waren geen uitzondering. Zij werden door de meeste studenten in de rechten bij hunne promotie gegeven. De studenten in de medecijnen gingen anders te werk. Zij vergenoegden zich hunne vrienden op hunne kwartieren uit te noodigen en met eenige flesschen te tracteeren.

Heden bestaan de groote promotie maaltijden niet meer; en 't is geen ongeluk. Die kostelijke afscheidsbanketten kwamen soms te diep in de beurs van vele ouders, die reeds zulke overvloedige uitgaven moesten doen om hunne zonen gedurende een vier- of vijftal jaren aan de Hoogeschool te onderhouden en er de lessen der professors, de examens en de promotie te bekostigen.

Ik was op vele dier banketten tegenwoordig en ik herinner er mij nog bijzonder een waarop professor Raoul uitgenoodigd werd. Hij kwam op den maaltijd, vergezeld van eenen alsdan beroemden man, den beruchten Spaanschen hoofdman der guerillas Don Juan Van Halen, die op dat ogenblik met de

medehulp van professor Raoul, zoo men zegde, zijne gedenkschriften (*Mémoires de Don Juan Van Halen*) in het licht gaf.

Bij het nagerecht bracht professor Raoul op Van Halen eenen heildronk toe waarin hij zijn heldendaden ophemelde, vertelde hoevele nederlagen hij aan de Spaansche koninklijke generaals had doen ondergaan, "*et qui*" zoals Raoul zich uitdrukte "*força Dieu de se donner au diable*".

Don Juan Van Halen antwoordde op dien heildronk met professor Raoul te bedanken en hij herinnerde, dat hij, politieke vluchteling, schier overal verstooten en vervolgd, onder het Nederlandsch Staatsbestuur bescherming en gastvrijheid had gevonden. Hij besloot zijn toespraak met aan de Belgische studenten eenen heildronk te wijden waarin hij hen bezwoer de grondbeginselen van vrijheid en vooruitgang getrouw te blijven, die hen alsdan bezielde. Licht begrijpt men met welke geestdrift die heildronk door ons allen onthaald werd.

Men weet overigens dat Don Juan Van Halen, die op dat banket zoo luidruchtig zijne dankbaarheid voor de Nederlandsche regeering betuigde, met veel andere politieke vluchtelingen, tijdens de omwenteling van 1830, een der eerste was om zich bij de opstandelingen te scharen en de wapens op te nemen tegen eenen koning, die trots alle bedreigingen van vreemde mogendheden, aan de staatkundige bannelingen van gansch Europa een gastvrij toevluchtsoord in zijn koninkrijk der Nederlanden opengesteld had.

De promoties gebeurden met de meeste plechtigheid, vooral nadat de nieuwe *Aula academica* geheel ter beschikking der Hoogeschool was gesteld. Al de hoogleraren der Faculteit waren bij de promotie tegenwoordig, gehuld in zwarte tabbaarden met witte rabatten; en bij onze professoren, die alle doctors in de rechten waren, was die tabbaard met een hermelijnen afhangsel voorzien, gelijk voor het officieel kleed onzer tegenwoordige advocaten en magistraten. De *Decanus* of *Rector magnificus* der Hoogeschool had het voorzitterschap over de plechtigheid.

Op het voor de promotie bepaalde uur verscheen de Faculteit met den Rector of deken en den sekretaris der Hoogeschool, gevolgd door de professoren der Faculteit, in de openbare vergaderzaal, en allen namen plaats. De hoogleraren zaten op een hoog gestoelte, met geheel links de twee *apportores* of pedellen, in eene soort van hellebaardiersgewaad. Beiden behielden eene ernstige statige houding, wel doordrongen als zij waren van het gewicht hunner hooge waardigheid. Zij droegen in den arm eenen vergulden verzilverden koker die met de eereteekens der Hoogeschool bekroond was.

De Rector verklaarde de zitting open en gaf een wenk aan den *promovendus* die voor een spreekgestoelte ging rechtstaan dat voor de professoren geplaatst was.

Gedurende een volgeslagen uur moest de *promovendus* tegen iedereen die zich wilde aanbieden, zijne stellingen verdedigen. Als het uur afgeloopen was, begaf zich het gansche professorale korps in de deliberatiekamer; eenige

oogenblikken later verscheen het weder in de openbare vergaderzaal en de zitting werd hernomen. De voorzitter maakte vervolgens in het Latijn aan het publiek den uitslag der beraadslagingen bekend en proclameerde de promotie met bijvoeging van den graad die aan den gepromoveerde verleend was.

Eindelijk begaf zich wederom het professorale korps in de deliberatiekamer, ditmaal gevolgd door den gepromoveerde aan wie een perkamenten diploma werd ter hand gesteld.

Dit diploma werd in den naam van den Rector en den Senaat der Hoogeschool afgeleverd, niet in naam des Konings, zooals heden ten dage. Het stelde onder anderen vast welk het onderwerp der dissertatie was geweest en welke graad aan den gepromoveerde werd toegestaan. Het was onderteeekend door den Rector-voorzitter, de professoren der Faculteit en den *actuaris*. Aan het diploma hing met een oranjelintje het groote zegel der Hoogeschool; het stuk was natuurlijk in het Latijn opgesteld. Eene beknopte melding van dit alles werd vervolgens door den *actuaris* in het Latijnsche promotieregister ingeschreven en bleef in het archief der Hoogeschool berusten, waar men het heden nog bewaart.

Vooraleer de nieuwe doctor in de rechten voor het hooge gerechtshof te Brussel zijnen eed als advokaat mocht afleggen, moest hij eerst zijn diploma door den procureur-generaal van het hof laten *visereen*, en dit visa werd wederom in het Latijn verleend.

Daarmede was eindelijk de rol van het Latijn afgespeeld, voortaan zou de jonge advocaat de levende moedertaal en het Fransch moeten spreken. Het was op 8 Maart 1828 dat ik mijne promotie deed in de nieuwe ronde zaal van de *Aula academica* die niet lang te voren ter beschikking der Hoogeschool was gesteld.

Mijne dissertatie droeg voor titel: *De culpa in delictis*.

Noch het schrijven mijner dissertatie in het Latijn, noch het verdedigen mijner stellingen in die taal kostte mij veel moeite; bij het verlaten der Hoogeschool schreef en sprak ik in het Latijn over rechtsquestiën veel gemakkelijker dan ik in het Fransch of in het Nederlandsch zou gedaan hebben. Waartoe heeft mij al dat Latijn in het vervolg van mijn leven gediend?

Mijn promotie leverde deze bijzonderheid op: ik had een thesis uitgekozen die rechtstreeks tegenstrijdig was met hetgeen professor Haus in zijne lessen onderwezen had. Deze randde mij nogal levendig aan en eene lange woordenwisseling ontstond tusschen den professor en den *promovendus*. Ik had mij hieraan verwacht en had mij bijzonder toegelegd op het bestudeeren en verdedigen van mijn stelsel. Onze redetwist had dan ook voor gevolg dat de eene zich door de andere niet wilde laten overtuigen; beiden bleven wij bij ons gevoelen. Wij zouden nog lang getwist hebben, maar de *actuaris*, wijzende op den zandlooper, stelde er een einde aan met ons te verwittigen dat het uur afgelopen was. De openbare zitting werd dus opgeschorst en het professorale korps verliet de openbare vergaderzaal om in de deliberatiekamer te treden.

Kort daarna kwamen de hooggeleerden terug en ik werd door de Faculteit tot doctor in de beide rechten *summa cum doctrinae praestantia* uitgeroepen.

Wanneer wij samen in de deliberatiezaal wederom traden, bracht professor Haus, die mij zoo hardnekkig had aangerand (doch ditmaal in het Fransch), eenige nieuwe argumenten bij tot staving van zijn gevoelen; doch, zonder mij de tijd te laten hem te antwoorden, reikte hij mij hartelijk de hand, wenschte mij geluk over mijne bekomen onderscheiding en bood mij zijn beste heilwenschen voor de toekomst aan. Al de andere professoren volgden zijn voorbeeld en gaven mij beurtelings eenen hartelijken handdruk.

En het was niet zonder aandoening dat ik afscheid nam van zoovele verdienstelijke mannen wier lessen ik zoo lang gevolgd had.

Mijne moeder, mijne zuster, mijne twee zwagers en mijne jongste broeder, die te Gent zijn rechtstudiën begon, woonden mijne promotie bij.

In de openbare verhoorzaal met mijn diploma wedergekeerd, werd ik door een langdurig handgeklap mijner vrienden en kennissen begroet. Ik drukte hen allen de hand en omhelsde mijne moeder en verdere bloedverwanten.

O, wat was ik dan gelukkig (waarom zou ik het niet bekennen?), wat was ik trotsch over den graad mij toegekend! De toekomst lachte mij alsdan zoo vriendelijk toe. Ik dacht en droomde... maar wat heb ik dan al niet gedacht en gedroomd!

's Avonds had ik mijne vrienden en kennissen op een banket uitgenoodigd welke in het *Hotel Royal* op de Kouter besteld was. Een vijftiental uitgenoodigden namen deel aan dit eetmaal waarop wij ons *koninklijk* (de naam van het hotel bracht dit mede) vermaakten.

Meer dan twee en zestig jaren zijn sindsdien vervlogen; en al de bijzonderheden van den dag van 8 Maart 1828 staan mij nog zoo levendig voor den geest alsof ze gisteren gebeurd waren.

's Anderendaags vertrokken wij uit Gent en het was met een benepen hart dat ik de Universiteitsstad verliet. Bij mijne terugkomst te huis werd ik met de levendigste vreugde door mijnen vader ontvangen. Zijn wensch was vervuld: hij had eenen advokaat als zoon.

Eenige dagen later legde ik mijnen eed af als advokaat voor het hooge gerechtshof te Brussel en werd aan het hof voorgesteld door den advokaat Alexander Gendebien, die bij de omwenteling van 1830 deel uitmaakte van het *Gouvernement provisoire*.

Ik was dus advokaat, en na de zorgeloze en genoeglijke Universiteitsjaren begon voor mij de strijd voor het leven.

En nu, goedwillige lezer, eindig ik mijn geschrift met een woord dat in mijnen studententijd aan het slot van de meeste dissertatiën gedrukt stond, met het woord: TANTUM.